

Berias son vill ge fadern upprättelse

Lavrenti Beria var känd som Stalins hänsynslöse och sadistiskt grymme polischef. Stalin presenterade en gång honom för Roosevelt som "vår Himmler". Förvisso var han inte som Himmler gammal hönsfarmare, men han hyste en egendomlig och obesvarad kärlek till jordbruksnäring och kultur.

TEXT: KAJ SVENSSON

Beria byggde tidigt, långt innan han blev chef för NKVD (KGB:s föregångare), upp ett internationellt spionnät. Detta utnyttjade han skrupelfritt för sina personliga ambitioner.

Hans sadism var välkänd i de inre partikretsarna. Många fann det väl magstarkt att han tilläts glida nerför Moskvas gator i sin limousine nattetid, kidnappa unga flickor, och i sin villa utnyttja sexuellt för att sedan tortera dem till döds. Liken begravnade han i sin trädgård.

En man med perversa böjelser, långtgående ambitioner, ett instabilt jag och en kuslig förmåga att överleva i den paranoidea värld Stalin skapat omkring sig – ungefär så har allmänhetens bild av Beria sett ut. Men är den sann? Innan de ryska arkiven började låta på förlåten under 90-talet, har bilden av Beria framför allt bestämts av Nikita Chrusjtjovs memoarer. Att Chrusjtjov hade egna lik i garderoben och en sjuk farmor att försvara, gör inte hans ord direkt sanningsgilla.

Lite ideologi

Sergo Beria är alltså Lavrenti Berias son. Hans bok är naturligtvis ett försök att rätta till den offentliga bilden av fadern, men den är faktiskt också – om än de båda ambitionerna stundtals krockar rejält – ett seriöst försök att ge en mer nyanserad version av hur politik bedrevs, vem som gjorde vad och varför i skuggan av Stalin.

Det framstår med nästan obscen tydlighet hur lite ideologi och övertygelse betydde i realiteten för den sovjetiska politiken under Stalins tid som diktator. Nationalitet (georgier, ryss, jude, ukrainare et cetera) och personlig animositet, avundsjuka, girighet, rådsla, opportunist, feghet och andra

mindre trevliga egenskaper hos den mänskliga naturen, liksom slump och tillfällighet, spelade en helt dominerande roll.

Ytterst var det Stalins nycker som avgjorde vilken politik, in- som utrikes, som skulle vinna gillande. Osäkerheten och nyckfullheten drev en del av ledarna till självmord, andra mördades eller försvann i Gulagarkipelagen. Osäkerheten om vem – om någon – som var en vän eller allierad, var fullständig.

Stalins medarbetare levde i en Kafkaliknande värld; när som helst kunde någon bli förd till sin process, utan att ha en aning om varför. Också Stalins relation till Beria präglades av denna osäkerhet, men till skillnad från många andra gjorde sig Beria oersätlig.

Tömde Gulag

Huvudtesen i boken är denna: Beria var i grunden nationalist och kom redan under 30-talet underfund med att Stalins centraliserade terrorvärde var dömt att gå under. När Stalin dog den 5 mars 1953, var Beria kung i 100 dagar, innan Chrusjtjov et consortes avsatte och avrättade honom. Under denna period satte Beria, åtminstone om vi får tro sonen, i gång med en politik, som i mycket påminner om Gorbatsjovs mer än trettio år senare. Sant är att Beria började tömma Gulag, begränsa polisstyrkornas makt, minska kontrollen över de olika sovjetrepublikerna och ifrågasätta själva den monolitiska statsapparaten. Han gav sig till och med på själva partiet och ville att politbyråmedlemmarna offentligt skulle ta på sig sin del av skulden för alla brott som begåtts i socialismens namn.

Sergo Beria menar att det framför allt var det

Lavrenti Beria var i grunden nationalist och har skrivit en bok om sin far.

sistnämnda, som blev faderns död. Han visste för mycket om de andra ledarnas brott – till exempel Chrusjtjovs i Ukraina – och var fullt kapabel att använda sig av kunskaperna i utpressningssyfte. Under utrensningarna i Georgien 1937–38 hade han visat hur brutal han kunde vara. Han var ansvarig för massakern på 300 000 polska officerare i Katyn 1940; han deporterade Krimtatarerna och andra folkgrupper från Kaukasus med stor hänsynslöshet under andra världskriget; han planerade och satte i verket – mot sin vilja dock, enligt sonen – mordet på Trotskij i Mexiko – listan kan göras hur lång som helst.

När Beria drog i gång sitt reformarbete rädde det kallt krig mellan Sovjetunionen och USA. Kanske var det situationen som fick Beria på fall snarare än själva innehållet i hans politik för ett framtida, av-staliniserat Sovjetunionen? I den klaustrofobiska värld, som Stalin skapat omkring sig, kunde emellertid ingen vara säker på de verkliga orsakerna till att ett projekt togs väl upp eller förkastades.

Motsatte sig Stalin

Sergo Beria tillbringade sina första trettio år i Stalins omedelbara närhet (han föddes 1924). Alldeles bortsett från att han är ute för att upprätta faderns anseende och komma till rätta med sitt eget ambivalenta förhållande till Stalin, är hans bok en lysande beskrivning av den miljö av manipulation, utpressning, falskhet och förräderi, som var Sovjetunionen. Om Stalin skriver han: "He had human qualities, but they were rare – he believed in Marxism with a fanaticism that was

